

JOANNA TYMKIEWICZ

Politechnika Śląska

ELEWACJE BUDYNKÓW WYŻSZYCH UCZELNI W OPINIACH UŻYTKOWNIKÓW

Abstract: University Building Facades in Users' Opinions. The results of pilot quality analyses made in four university buildings are discussed. The principal subject of the analyses were facades – boundary elements between the interior of the buildings and the exterior urban space. The questions include in the surveys concerned, among other issues, the architectural and urban context, ways of perceiving the facades by the users and the aesthetics and symbolism of the analyzed facades.

Wprowadzenie

Budynki wyższych uczelni powinny wpływać na podniesienie jakości środowiska, w którym są lokalizowane w dziedzinie: urbanistyki i architektury (podniesienie walorów estetycznych bezpośredniego otoczenia), ekonomii (impuls do powstania nowych firm i obiektów usługowych), struktury społecznej oraz wartości kulturowych.

Wysoka jakość środowiska architektoniczno-urbanistycznego zależy od jakości jego elementów składowych, którymi są poszczególne budynki. Dotyczy to szczególnie uczelni wyższych, których siedziby powinny pełnić funkcję elity w architekturze. Szkoły wyższe w swoich zasobach mają bardzo różnorodne obiekty, wśród których można wyróżnić m.in.: budynki historyczne, lepsze lub gorsze przykłady architektury powojennej, obiekty zmodernizowane i zaadaptowane (fot. 1 i 2), mające pierwotnie inną funkcję, czy też budynki nowoczesne (także inteligentne).

Obiekty te są nieraz lokalizowane w skrajnie odmiennych kontekstach architektoniczno-urbanistycznych. Mogą to być pojedyncze budynki w centrach miast, w zwartej zabudowie, lub też kampusy złożone z różnorodnych budynków o funkcjach związanych z nauką (aule, sale wykładowe, biblioteki), zamieszkiwaniem (hotele),żywieniem (stołówki), rozrywką (kluby), sportem (sale gimnastyczne, baseny), czy rekreacją (tereny zielone). Wśród nich są obiekty unikatowe, wzbudzające respekt i szacunek, podkreślające prestiż instytucji, jakie się w nich mieszczą, oraz obiekty pospolite, nijakie. W całym procesie odbioru dzieł architektury bardzo istotną rolę odgrywa forma archi-

Fot. 1. Siedziba WSZiNS w budynku dawnej kotłowni (później mieścił się tam zakład produkcyjny), Tychy

Fot. 2. Nowa siedziba ASP w budynku dawnych koszar, Katowice

Źródło: J. Tymkiewicz (fot. 1-13).

tektoniczna tworzona przez bryłę i elewacje. To właśnie ona wzbudza emocje, informuje o statusie i prestiżu obiektu oraz o jego funkcji, dobrze, lub źle wpisuje się w otoczenie, lub ten kontekst dopiero tworzy. Forma jest oceniana zarówno przez profesjonalistów – architektów, jak i użytkowników budynków, lub też przypadkowych przechodniów (Komar, Tymkiewicz 2006).

Autorka od kilku lat zajmuje się badaniami jakościowymi elewacji. Do tej pory głównymi obiektami badań były budynki uczelni wyższych – ze względu na ich dostępność, różnorodność oraz zbliżony program funkcjonalny, co ułatwia późniejsze porównania wyników przeprowadzonych analiz.

Podstawowym celem pracy badawczej, zgodnym z zainteresowaniami naukowymi autorki, jest uchwycenie wpływu zastosowanych rozwiązań architektonicznych w obrębie ściany zewnętrznej, na kształtowanie środowiska wewnętrznego budynku (w tym mikroklimatu), bezpieczeństwo w budynku i jego otoczeniu, funkcjonalność wewnątrz, oraz koszty utrzymania obiektu. W trakcie badań zadawane są również pytania dotyczące zagadnień estetycznych, postrzegania elewacji i ich symboliki – ponieważ są to elementy budujące samopoczucie użytkowników. Dlatego można wysnuć bardziej ogólne wnioski dotyczące opinii na temat zewnętrznego wizerunku budynków o tak prestiżowej funkcji.

W opracowaniu w skróty sposób omówiono wyniki pilotażowych badań jakościowych przeprowadzonych w czterech budynkach uczelni wyższych: w dwóch należących do Politechniki Śląskiej (Wydział Architektury oraz obiekt mieszczący Wydział Mechaniczny Technologiczny, Wydział Inżynierii Środowiska i Energetyki, a także administrację centralną) i w dwóch budynkach Uniwersytetu Śląskiego (Wydział Prawa

¹ W każdym z budynków Politechniki przeankietowano ok. 65 respondentów, w budynkach Uniwersytetu – po ok. 45 respondentów.

i Administracji oraz Wydział Teologiczny)¹. Wnioski z badań ankietowych zostały uzupełnione informacjami pochodzącymi z wywiadów przeprowadzonych z administratorami obiektów.

1. Budynek Wydziału Architektury – wzór dla innych?

Pierwszym obiektem badań była siedziba Wydziału Architektury w Gliwicach, zaprojektowana przez Prof. T. Teodorowicza-Todorowskiego i oddana do użytku w 1973 r. (fot. 3 i 4). Na pytania odpowiadali studenci tego wydziału². Dotyczyły one zarówno oceny elewacji istniejącego budynku, jak i opinii studentów na temat tego, jak powinna wyglądać siedziba wydziału. Jedno z postawionych w ankiecie pytań otwartych brzmiało: „Jakie odczucia Twoim zdaniem powinien wywoływać budynek o funkcji Wydziału Architektury, z czym powinien się kojarzyć, co symbolizować?”. Z uzyskanych odpowiedzi wynikało jednoznacznie, że budynek, który służy jako miejsce kształcenia przyszłych architektów powinien wyróżniać się na tle innych, być nowatorski i wyjątkowy, odważny, wzbudzać zainteresowanie, czy nawet zaskakiwać. Te cechy powinny świadczyć o jego artystycznym charakterze.

Zauważono także, że budynek może przez swój wizerunek zewnętrzny pełnić funkcję dydaktyczną – „frapować przechodnia, oswajać go z nowoczesną architekturą”. Warto w tym miejscu przytoczyć cytaty z artykułu Trybusia (2006) zamieszczonego na łamach A&B, w którym autor podkreśla tę właśnie cechę. Pisze on, że: „Architektura służąca edukacji bierze udział w procesie kształcenia. Oddziałuje na zachowania społeczne swoich użytkowników, wskazuje na zależności hierarchiczne, kształtuje upodobania estetyczne i w ten sposób staje się pomocą naukową – wykładem na temat form i zadań stojących przed sztuką budowania”. Tę funkcję budynków uczelnianych podkreślali również uczestniczący w badaniach studenci. Jak stwierdził jeden z respondentów, budynek Wydziału Architektury powinien być przykładem dobrego rzemiosła i „wzorem do naśladowania dla przyszłych szkolących się architektów. Musi mieć idealne lub zbliżone do idealnych proporcje i formę, być dobrze rozwiązany urbanistycznie. Każdy student powinien rok za rokiem odkrywać w tym budynku dobre rzemiosło i sztukę”.

W odpowiedziach akcentowano także cechę, którą powinny mieć wszystkie budynki uczelniane, a mianowicie reprezentacyjność, podkreślającą prestiż wydziału i całej uczelni.

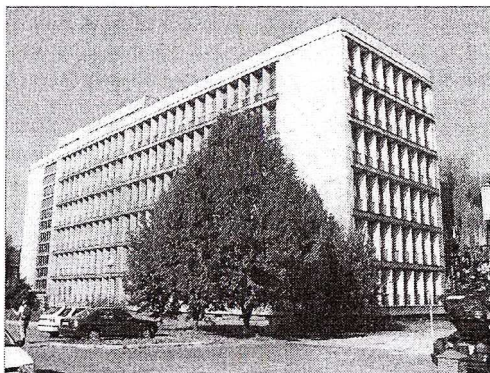
W dalszej części badań udało się uzyskać bardziej konkretne odpowiedzi dotyczące formy takiego „idealnego” budynku, czy preferowanych materiałów elewacyjnych.

² Szczegółowy opis badań zawarto w opracowaniu Tymkiewicz (2008), który zostanie opublikowany w wydawnictwie ACEE; w innym kontekście wyniki badań zostały również omówione (w:) Tymkiewicz (2006).

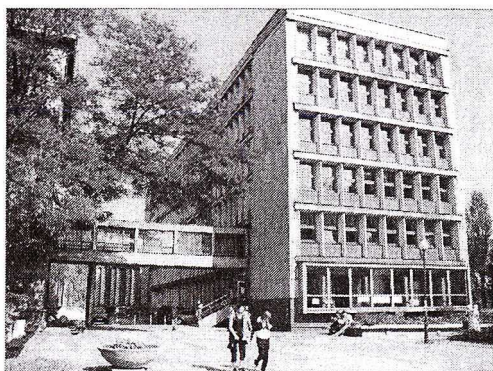
Spośród 65 przeankietowanych studentów ponad połowa uznała, że odpowiednią formą byłoby „modernistyczne pudełko”, natomiast $\frac{1}{4}$ stwierdziła, że budynek powinien mieć charakter „rzeźby”. Spośród materiałów elewacyjnych wymieniano szkło, beton, stal, co miałyby podkreślać cenioną przez studentów surowość. Zaprotestowano przeciwko użyciu kamieni naturalnych, jako zbyt poważnych, sprzecznych z dążeniem do atmosfery pewnej twórczej nieformalności.

Jak wypadł istniejący obiekt na tle tak nakreślonego „ideału”? Przede wszystkim podkreślano brak wyjątkowości budynku, pisano że „nie wyróżnia się z otoczenia” i nie kojarzy się z architekturą, a elewacje są zbyt skromne, jednostajne, szare, za bardzo rytmiczne i monotonne. Budynek u większości studentów wywołuje jednak pozytywne emocje. Zauważono, że jego nieagresywna, dobra w proporcjach forma ma cechę ponadczasowości. Bardzo podobało się użycie surowego betonu, mimo istniejących, widocznych śladów zniszczenia.

Dla studentów niezmiernie istotnym elementem jest wejście główne. W odniesieniu do budynku istniejącego oceniono, że jest ono niezaakcentowane i nie ma reprezentacyjnego charakteru (wejście „za węglą, ograniczone od góry”, „z boku jak do klatki schodowej”). Zwracano także uwagę na całą strefę przedwejściową, postulując jej zaakcentowanie i uatrakcyjnienie oraz rozbudowę, w celu uczynienia bardziej reprezentacyjną. W tej strefie powinna znaleźć się także odpowiednia informacja graficzna (np. „czytelny, nie przytłaczający znak”, „nazwa wydziału”, „coś charakterystycznego”). Z obserwacji wynika, że studenci lubią korzystać z tej właśnie strefy. Gdy pozwala na to aura, licznie przesiadują na ławkach przed wydziałem. Nie korzystają natomiast ze znajdującego się obok zielonego atrium. Na pytanie – dlaczego tak właśnie jest, spodziewano się odpowiedzi wskazującej na zacinienie atrium lub występujące tam przeciągi. Okazało się jednak, że główną przyczyną jest chęć obserwowania osób wchodzących i wychodzących z wydziału oraz spotykanie znajomych.

Fot. 3. Wydział Architektury, Politechnika Śląska w Gliwicach – widok od strony parkingu

Fot. 4. Wydział Architektury w Gliwicach – elewacja frontowa

2. Wydział MT oraz IŚiE Politechniki Śląskiej – budynek typowy

Kolejnym przedmiotem badań³ był budynek z lat 70. zlokalizowany w dzielnicy akademickiej, w sąsiedztwie przedwojennego gmachu użytkowanego również przez Politechnikę. W budynku tym mieszczą się aż dwa wydziały i administracja centralna uczelni. Obiekt ten ma jedną wyróżniającą go cechę, a mianowicie ponadprzeciętną długość. Poza tym, jego wygląd zewnętrzny jest bardzo typowy, a podobne podziały elewacyjne można spotkać także na ścianach innych budynków (np. Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach) (fot. 5 i 6).

Brak unikatowości zauważyli sami użytkownicy, pisząc że budynek „niczym się nie wyróżnia, nie jest budowlą, którą się zapamięta”, „jest tak samo zwykły jak inne”. Podkreślali również jego przynależność do epoki socjalizmu.

Na pytanie o trzy najbardziej charakterystyczne cechy zewnętrznego wizerunku obiektu, wymieniano zestaw przymiotników o negatywnym zabarwieniu np.: długi – brzydki – bez wyrazu, duży – długi – nieciekawy, brzydki – szary – długi. Budynek z zewnątrz nie podoba się ok. połowie respondentów, ale ponad jednej trzeciej nie przeszkadza. Pojedyncze osoby wybrały stwierdzenie „w ogóle nie zwracam na niego uwagi”.

Wygląd zewnętrzny omawianego budynku dla ok. połowy respondentów nie kojarzy się z funkcją, która się w nim mieści. Z ankiet wynika, że najbardziej przypomina on biurowiec („typowy biurowiec z lat 70.”, „przeciętny, nieciekawy, brudny, szary”, „nie wygląda jak Państwowa Uczelnia Wyższa”). Badania wykazały, że użytkownicy zdecydowanie nie uważają obiektu za prestiżowy (pracownicy 97,1%, studenci 71,8%). Jako przyczynę wskazali to, że: „elewacja jest zniszczona”, „budynek nie wygląda nowocześnie, jest nieatrakcyjny”, „ma nieciekawy wygląd zewnętrzny”,

Fot. 5. Najdłuższy budynek Politechniki Śląskiej w Gliwicach

Fot. 6. Typowe podziały elewacji budynku Wydziału MT i IŚiE, Politechnika Śląska, Gliwice

³ Więcej informacji na temat przeprowadzonych badań zamieszczono w dwóch artykułach oddanych do publikacji, Tymkiewicz (2008a, 2008b).

jest „nieefektowny, zbyt prosty, po prostu zwykły budynek”, „niczym się szczególnym nie wyróżnia” (Tymkiewicz 2008a).

Użytkowników zapytano także, na czym ich zdaniem mogłyby polegać zmiany modernizacyjne w obrębie elewacji. Uzyskano bardzo standardowe odpowiedzi, czyli otynkowanie i pomalowanie ścian zewnętrznych (pracownicy – barwy jasne, ciepłe, studenci – żywe kolory). Ponieważ budynek ze względu na swoją prostą formę mógłby być podatny na zmiany o wiele śmielsze, zadano to pytanie również studentom Architektury. Zaproponowali oni głównie przełamanie zbyt długich, monotonnych rytmów przez wprowadzenie detalu oraz mocniejsze zaakcentowanie wejść⁴.

3. Wydział Prawa i Administracji – budynek nowoczesny

Kolejny obiekt badań – budynek Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego jest przykładem jednej z najnowszych inwestycji uczelni wyższych w regionie. Został zaprojektowany przez firmę Stabil i oddany do użytku w 2003 r. Jest to budynek inteligentny, ponieważ wszystkie instalacje są nadzorowane i sterowane przez BMS, czyli Building Management System.

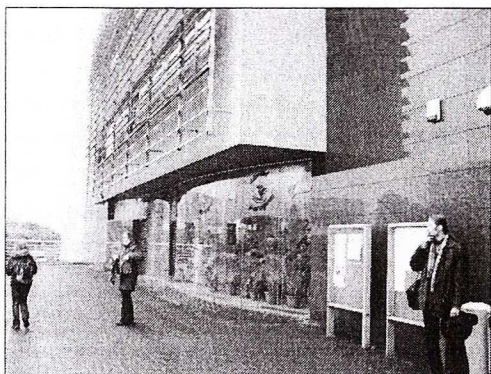
Teren, na którym powstał stanowi element kompozycji planowanej głównej osi urbanistycznej obiektów uniwersyteckich. Rzut budynku w kształcie półkola, na planie sytuacyjnym (w projekcie), dobrze wpisuje się w kształt działki (plan ten zamieszczono w Kaczmarek 1998). W chwili obecnej tego się jednak nie odczuwa. Wokół budynku rozciąga się widok na plac budowy oraz nieuporządkowaną zabudowę pobliskich osiedli mieszkaniowych, kamienic i budynków uniwersyteckich. W bezpośrednim sąsiedztwie obiektu znajduje się stacja transformatorowa z całą przynależną tej funkcji strukturą techniczną. Otoczenie jest po prostu nieciekawe i budynek nie wpływa na jego poprawę. Raczej podkreśla kontrast między zastaną sytuacją architektoniczno-urbanistyczną a nowym obiektem. Stan ten powinien się w przyszłości poprawić, gdyż w bliskim sąsiedztwie budynku Wydziału Prawa i Administracji powstaną nowe obiekty uniwersyteckie (w tym gmach Biblioteki Głównej) oraz nowe szlaki komunikacyjne wzdłuż rzeki Rawy.

Elewacja obiektu od strony wejścia głównego ma osiowe założenie, z holem w formie przeszklonego walca pośrodku (fot. 7 i 8). Cechą charakterystyczną tej fasady są żaluzje zewnętrzne, które odgrywają rolę dekoracyjną. Ich funkcja ochrony przeciwsłonecznej okazała się niewystarczająca, o czym świadczą dodatkowo zamontowane w pomieszczeniach żaluzje pionowe. Pozostała część budynku dzielona jest poziomymi pasami okien oraz akcentowana pionami klatek schodowych licowanych

⁴ Badania były przeprowadzone w ramach przedmiotu *Strategie Projektowania* na III roku WA. Na podstawie wyników ankiet sformułowano wytyczne do programowania elewacji oraz przygotowano, w grupach studenckich, propozycje projektowe, które uwzględniałyby sugestie użytkowników odnośnie do modernizacji elewacji budynku. Szerzej na ten temat w Tymkiewicz (2008a).

Fot. 7. Budynek Wydziału Prawa i Administracji, elewacje frontowa, Katowice

Fot. 8. Budynek Wydziału Prawa i Administracji, widok w kierunku przeszklonej ściany bufetu

plytami aluminiowymi. Całość ma stalowozieloną kolorystykę (niestety w nieco „szpitalnym” odcieniu).

Co sądzą o nowej siedzibie wydziału jego użytkownicy? Przede wszystkim budynek podoba się ponad 70% ankietowanych studentów i pracowników. Nie było osoby, która wybrałaby odpowiedź: „w ogóle nie zwracam na niego uwagi”. Wymienione cechy charakterystyczne elewacji mają pozytywne zabarwienie. Najczęściej budynek opisywano jako: nowoczesny, charakterystyczny, estetyczny. Większość pracowników i studentów (ok. 80%) uznało, że patrząc na budynek z zewnątrz, trudno odgadnąć, jaką pełni on funkcję. Pracownikom kojarzy się najbardziej z biurowcem, czy bankiem, a studentom również z bankiem, lub (nieco humorystycznie) z basenem. Wśród studentów funkcjonuje nawet jego potoczna nazwa – „akwarium”.

Zdecydowana większość respondentów (ponad 90%), uznała budynek za prestiżowy, ze względu na jego formę, elegancję, dobry stan utrzymania, oraz zastosowane materiały: szkło i metal. W komentarzach uzasadniających

tę ocenę wskazywano często kontrast w stosunku do innych budynków uniwersytetu. Pisano, m.in., że „wyróżnia się i jest bardziej nowoczesny niż inne budynki innych wydziałów”, cechuje go „nowoczesna estetyka w porównaniu z innymi budynkami UŚ”, „styl, rozmach, porównanie do innych budynków uniwersytetu”, „nowoczesność i estetyka, która wyróżnia go z okolicy”, „jest nowoczesny, jak na budynek uniwersytecki”.

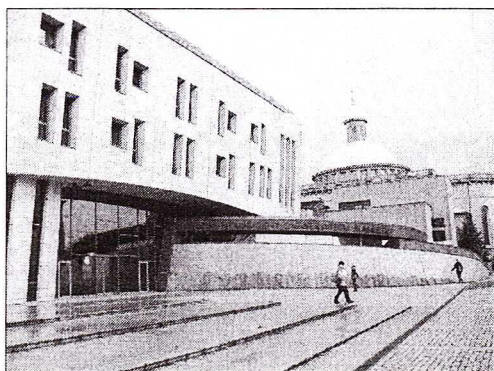
4. Wydział Teologiczny – budynek imponujący

Ostatnim z prezentowanych obiektów uczelnianych, w których przeprowadzono badania jest nowa siedziba Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach (fot. 9 i 10). Autorami projektu są, tak jak poprzednio, architekci z firmy Sta-

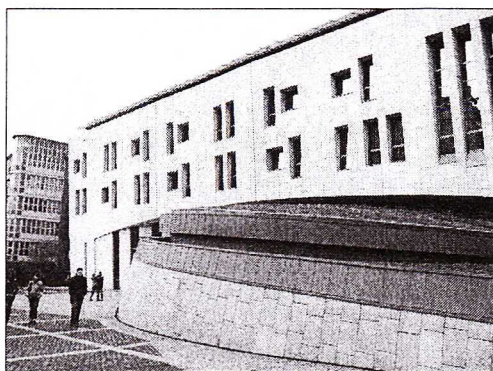
bil. Jak można przeczytać w „założeniach autorskich” Trammer (2004), „Lokalizacja nowych obiektów została dobrana, tak aby w optymalny sposób wykorzystać kontekst istniejącej struktury urbanistycznej i przestrzennej”. Trafność przyjętych rozwiązań została potwierdzona m.in. nagrodą Architektura Roku Województwa Śląskiego w 2004 r. (www.katowice...). Członkowie jury, przyznając jednogłośnie nagrodę temu obiektowi podkreślali, że „Autorzy wytworzyli w ważnym dla miasta miejscu nową jakość wpisującą się doskonale w modernistyczne kwartały Katowic” (*ibid.*). Obiekt ten należy do budynków inteligentnych – jest w pełni skomputeryzowany i automatycznie sterowany.

Bryła budynku na rzucie w kształcie otwartej na północ litery U, rzeczywiście doskonale wpisuje się w bardzo „zobowiązujące” otoczenie z klasycyzującym gmachem katedry oraz obiektami seminarium duchownego. Jak pisze jeden z autorów projektu, rozwiązania materiałowe zostały zdeterminowane przez wytyczne konserwatorskie (*ibid.*). Dlatego też w przeważającej części elewacje pokryte są płytami z piaskowca, nawiązując tym samym do fasad katedry. Wzdłuż elewacji frontowej zaprojektowano pasaż pieszy, tworzący strefę publiczną należącą do uczelni i do miasta.

Od strony wewnętrznego patio, które znajduje się na dachu garażu podziemnego, gmach wydziału łączy się z istniejącymi wcześniej kamienicami (fot. 11, 12 i 13). W tej strefie zaprojektowano bardzo nowoczesne przeszklone elewacje, pokryte dekoracyjnymi metalowymi żaluzjami. Pod względem architektonicznym to rozwiązanie robi bardzo pozytywne wrażenie. Wydaje się, że tak prestiżowy obiekt w sąsiedztwie (w podwórzu) oraz imponujący widok z okien w kierunku masywu przeszklonych elewacji powinien wpłynąć na mieszkańców sąsiednich kamienic i wyzwolić w nich chęć porządkowania własnego otoczenia. Tak jednak się nie stało. Gmach uczelni i kamienice to dwa obce sobie światy. Największym zaskoczeniem jest to, że od strony podwórka należącego do kamienic, przy ścianie garażu podziemnego, znajduje się obskurny, zaniedbany śmietnik. Tak więc górna część widoku z okien domów to imponująca architektura najwyższej próby, a dół – rozsypujące się kontenery na odpady.

Fot. 9. Wydział Teologiczny,
widok w kierunku Katedry, Katowice

Fot. 10. Elewacja frontowa,
na pierwszym planie bryła auli

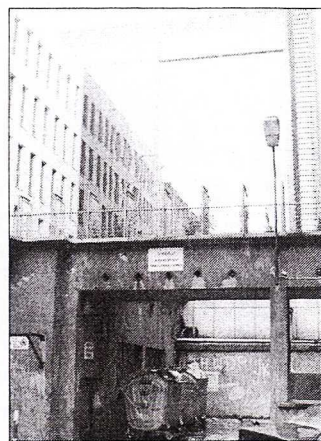
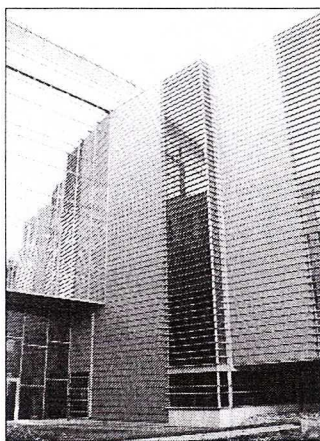
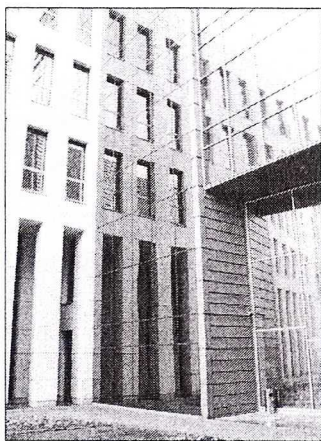
Samo patio, dekoracyjnie zakomponowane, doskonale wypełnia kompozycję wnętrza architektonicznego. Trochę chyba jednak onieśmiela użytkowników i jest dla nich przestrzenią o nie do końca jasno zdefiniowanej funkcji (w tej chwili służy jako „palarnia”). Mankamentem jest także jego zacienienie, a co za tym idzie trudności z utrzymaniem roślin.

Wysoką jakość architektury budynku użytkownicy w pełni doceniają. Budynek podoba się (100% pracowników, 90% studentów). Respondenci podkreślali w komentarzach, że jest „dobrze wpasowany w miasto”, „nowatorski, nie powieli schematów”, „wyróżnia się dobrym wyglądem wśród innych”, „imponujący, nowoczesny”, „komponuje się z otoczeniem”.

Na pytanie, czy patrząc na budynek z zewnątrz można odgadnąć, jaką pełni on funkcję, zdania były podzielone. Większość studentów wybrała odpowiedź, że „nie” lub „raczej nie”, ponieważ „nie ma czegoś charakterystycznego”, „za nowoczesny”, „widać, że uczelniany, ale nie że teologiczny, „brak symboli”, „powinien kojarzyć się z klasztorem”, „nie ma cech związanych z chrześcijaństwem”, „nie przypomina budynku sakralnego”, „brak znaku religijnego”, „nie ma krzyża czy innego symbolu”. Istotny w tej kwestii okazał się element informacji graficznej – wykonany w metalu antyką napis z nazwą wydziału – „bez napisu odgadnięcie funkcji niemożliwe”, „napis Wydział Teologiczny, gdyby nie on równie dobrze mógłby to być biurowiec”, „napis Wydział Teologiczny – kształt elewacji wskazuje jedynie na budynek akademicki”.

Dla większości pracowników funkcja budynku z zewnątrz jest czytelna, ze względu na: „aulę, otwartą strefę przedwejściową nastawioną na rekreację, która nie przypomina biurowca” „napis – widać, że budynek uniwersytecki” oraz „otoczenie katedry i kurii metropolitalnej”.

W przypadku tego budynku postanowiono zadać również pytanie, czy bryła i elewacje niosą jakiś przekaz symboliczny, z czymś się kojarzą? Pracownicy (rów-

Fot. 11, 12, 13. Wydział Teologiczny – widoki elewacji od strony wewnętrznego patio i podwórza kamienic

niez osoby duchowne) mieli zdania podzielone. Około 50% uznało, że „nie”, ale ok. 1/3 spośród ankietowanych pracowników, dostrzegła przekaz symboliczny zawarty w formie architektonicznej, np.: „nachylona ściana – wyższość myśli nad materią”, „aula – arka Noego”. W opinii badanych studentów, w przeważającej większości (ok. 80%), budynek nie niesie przekazu symbolicznego.

Odpowiedzi na kolejne pytanie – o prestiż, wydawały się oczywiste. Rzeczywiście, wszyscy przeankietowani studenci i prawie wszyscy pracownicy uznali budynek za prestiżowy. Jako cechy o tym decydujące, użytkownicy wskazywali przede wszystkim zastosowane materiały wykończeniowe, wysoką jakość wykonania i atrakcyjne oświetlenie nocne („płyty z piaskowca, wysoka jakość wykonania, plac przed budynkiem”, „siatki przy klatkach schodowych, oświetlenie zewnętrzne budynku”, „płyty z piaskowca, podgrzewana posadzka na zewnątrz”, „piaskowiec na elewacji, przeszklenia”, „dobry gatunek materiałów wykończeniowych, dobre oświetlenie”, „materiały z których jest wykonany, elementy wykończeniowe”). Wymieniano także, nieszablonowość, oryginalność bryły oraz – najczęściej powtarzaną w komentarzach „nowoczesność”.

Wnioski z badań

W opracowaniu w bardzo skrótowny sposób omówiono wyniki przeprowadzonych badań jakościowych. W rzeczywistości miały one charakter badań pilotażowych, o ustalonej procedurze, a same pytania ankietowe były konsultowane przez socjologa. Bardzo przydatne okazały się również publikacje z zakresu metodologii badań jakościowych (Gruszczyński 1999; Konecki 2000; Silverman 2007). Wyniki badań pierwszych dwóch budynków zostały szczegółowo opracowane i opisane w artykułach (Tymkiewicz 2006, 2008, 2008a, 2008b), natomiast badania w budynkach Wydziałów Prawa i Administracji oraz Teologicznego dopiero zakończyły się i ich wyniki skomentowano „na gorąco”. Przytoczone wartości procentowe mają służyć tylko ogólnej informacji i nie mają wartości statystycznej. Uzyskany materiał będzie jeszcze dokładnie opracowywany. W przyszłości planuje się badania o charakterze interdyscyplinarnym (również z udziałem socjologów) na większej grupie respondentów⁵.

Pierwszym wnioskiem, jaki nasuwa się w wyniku porównania opinii o elewacjach badanych budynków, jest intuicyjnie odczuwana przez użytkowników chęć odzwierciedlenia funkcji oraz specyfiki wydziału przez środki architektoniczne. Osoby nie związane z architekturą sygnalizują tylko kłopoty z rozpoznawaniem funkcji obiektu. Studenci architektury, jako przyszli profesjonalisci, potrafią sprecyzować swoje wyobrażenia o „budynku idealnym”. Dobrze, aby potrafili w przyszłości prawi-

⁵ Współpraca naukowa między specjalistami z różnych dziedzin ma być realizowana w ramach podpisanej już przez kilka uczelni (w tym Politechnikę Śląską), wielostronnej Umowy Konsorcjum *Interdyscyplinarne badania środowiska zbudowanego*.

dłowo „zakodować” pożądaną przekaz informacyjny, tak aby możliwa była spójność trzech wymienianych przez Krenza (1997) poziomów:

- intencji twórcy (graficzny zapis koncepcji jako kod genetyczny formy, generujący jej kształt);
- realizacji formalnej (zmaterializowanie pomysłu z zastosowaniem świadomie dobranych środków wyrazu);
- odczytywania przez odbiorcę (m.in. odbiór uzależniony od wrażliwości i świadomości obserwatora).

Badania potwierdzają konieczność uwzględniania w fazie koncepcji elewacji lub nawet wcześniej, w fazie programowania, zasad rządzących postrzeganiem i odbiorem dzieł architektury.

Użytkownicy zwracają uwagę na kontekst architektoniczno-urbanistyczny i oceniają, czy budynek pasuje do otoczenia, czy też nie. W przypadku obu budynków Uniwersytetu Śląskiego respondenci podkreślali, że budynki wybijają się z otoczenia dzięki swojej nowoczesności, z tym że Wydział Prawa i Administracji kontrastuje z obecnym, nieuporządkowanym otoczeniem, natomiast Wydział Teologiczny wtapia się w istniejącą strukturę.

Dla użytkowników bardzo ważna jest strefa wejściowa do budynku. Chcą, aby pełniła ona funkcję reprezentacyjną, ale także rekreacyjną. Powinno to być miejsce, gdzie można usiąść, odpocząć, obserwować wchodzących ludzi i spotykać znajomych. Na ten aspekt zwracali uwagę studenci Architektury, a studenci Prawa za to samo lubili swój bufet, mający szklaną ścianę z widokiem na wejście główne. W strefie wejściowej istotna jest także czytelna informacja graficzna (nazwa wydziału, logo), która pomaga w identyfikacji funkcji obiektu.

Budynki uczelni wyższych w Polsce stają się coraz odważniejsze i coraz lepsze pod względem standardów i wyposażenia technicznego. Użytkownicy doceniają nowoczesne rozwiązania i są dumni ze swoich nowych budynków. Wydawało się, że tylko w przypadku najdłuższego budynku Politechniki, niektóre osoby wybrały odpowiedź, że na budynek „w ogóle nie zwracam uwagi”. Zdarzyło się to jednak i w przypadku Wydziału Teologicznego. Tego typu podejście osób nie związanych z architekturą przewijało się ogólnie w trakcie wywiadów. Zauważono, że ludzie większą uwagę przywiązują do wnętrza budynku, a szczególnie do swojego stanowiska pracy, czy nauki i zwracają uwagę na architekturę tam, gdzie dane rozwiązanie pomaga im lub przeszkadza w wygodnym funkcjonowaniu. W trakcie badań można było również zaobserwować pewną trudność wypowiedzania się na tematy architektoniczne, która jest być może związana z kłopotami z fachowym nazewnictwem.

Przeprowadzanie badań i ocen jakościowych jest jedną z metod pozwalającą na gromadzenie wiedzy o budynkach i ich elementach. W Polsce jest to dziedzina nowa, do której z nieufnością odnoszą się i projektanci i sami użytkownicy. Wnioski z przeprowadzonych ewaluacji są jednak bardzo ciekawe i udowadniają, że o budynek warto pytać użytkowników, szczególnie o to, jakie rozwiązania sprawdzają się w praktyce,

a jakie są pomysłami nie trafionymi. Wnioski powinny zaowocować wytycznymi do projektowania, które należałoby uwzględniać na etapie programowania i projektu koncepcyjnego.

Omówione w pracy problemy dotyczą zagadnień architektonicznych, jednak są wynikiem i konsekwencją decyzji podjętych w zakresie urbanistyki. Na końcu wszystkich decyzji – od skali planowania przestrzennego, przez zagospodarowanie kwartału i samej działki budowlanej, po elewację, które powinny być spójne z całością kompozycji przestrzennej – stoi zawsze „szary” użytkownik, którego nieraz warto zapytać o to, jak czuje się w przestrzeni zaprojektowanej dla niego przez architektów i urbanistów.

Literatura

- Gruszczyński L. A., 1999, *Kwestionariusze w socjologii. Budowa narzędzi do badań survey-owych*. Wyd. Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.
- Kaczmarek J., 1998, *Inwestycje szkół wyższych*. „Architektura-murator” 5.
- Komar B., Tymkiewicz J., 2006, *Elewacje budynków biurowych. Funkcja, forma, percepcja*. Wyd. Politechniki Śląskiej, Gliwice.
- Konecki K., 2000, *Studia z metodologii badań jakościowych. Teoria ugruntowana*. Wyd. Naukowe PWN SA, Warszawa.
- Krenz J., 1997, *Architektura znaczeń*. Politechnika Gdańska, Gdańsk.
- Silverman D., 2007, *Interpretacja danych jakościowych*. Wyd. Naukowe PWN, Warszawa.
- Trammer H., 2004, *Wydział Teologiczny w Katowicach*. „Architektura-murator” 12.
- Trybuś J., 2006, *Kontenery na wiedzę*. „Architektura&Biznes” 9.
- Tymkiewicz J., 2006, *Ważne, czy nieważne – problem elewacji w opinii studentów architektury*. „Kultura Współczesna”, nr 3 (49), Warszawa.
- Tymkiewicz J., 2008, *Guidelines for Programming and Modernising Facades as a Follow up of Users' Needs Analyse*. ACEE Architecture, Civil Engineering, Environment; The Silesian University of Technology, No. 1.
- Tymkiewicz J., 2008a, *Pilotażowe oceny jakościowe elewacji budynku uczelni wyższej. Raport z badań*. W druku.
- Tymkiewicz J., 2008b, *Problemy przeprowadzania ocen jakościowych w architekturze – założenia pilotażowego sondażu służącego ocenie elewacji budynku uczelni wyższej*. W druku.
- www.katowice.uw.gov.pl/urzadkatowice.php?biuro_prasowe/aktualności